

OSMANLI BİTKİSEL TEDAVİ YÖNTEMLERİNİN TÜRKİYE TURİZMİNE ETKİSİ: OYUN TEORİSİ YAKLAřIMI

Prof. Dr. Ferhat PEHLİVANOĞLU¹ , Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin YARDIMCI²
Ümran GÜMÜŞ³

Özet

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ÷lkeye yönelik artan turist ilgisinin çeşitli nedenleri bulunmaktaydı ve bunlardan biri de bitkisel tedavi yöntemlerine duyulan merak ve bu yöntemlerden faydalanma arzusuuydu. Bu çalışmanın amacı, Osmanlı döneminde bitkisel tedavi yöntemlerinin araştırılması ve geliştirilmesiyle günümüz Türkiye'sinde turizm sektörünün kalkındırılması açısından nasıl bir fayda sağlanabileceğine ilişkin soruya oyun teorisi analizi temelinde cevap bulunmasıdır. Bu amaç doğrultusunda bir "Patent Modeli" kurgulanmıştır. Bulgular, uluslararası turizm piyasasında yer alan ÷lkeler arasındaki stratejik bağımlılığın, ÷lkelerin yüksek seviyede harcama yapmalarında etkili olduğunu göstermektedirler. Osmanlı bitkisel tedavi yöntemlerinin araştırılmasına ve geliştirilmesine ilişkin faaliyetlerin Türkiye turizm sektörünün kalkındırılması açısından taşıdığı önemin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Tedavi Yöntemleri, Turizm Sektörü, Türkiye Ekonomisi, Oyun Teorisi, Patent Modeli

THE IMPACT OF OTTOMAN HERBAL TREATMENT METHODS ON TURKEY TOURISM: GAME THEORY APPROACH

Abstract

There were various reasons for the increasing tourist interest in the country in the last periods of the Ottoman Empire, and one of them was the curiosity about herbal treatment methods and the desire to benefit from these methods. The aim of this study is to find an answer to the question of how the research and development of herbal treatment methods in the Ottoman period can provide a benefit in terms of the development of the tourism sector in today's Turkey based on game theory analysis. For this purpose, a "Patent Model" has been designed. The findings show that the strategic dependence between countries in the international tourism market is effective in the high level of expenditure of countries. It is necessary to evaluate the importance of the activities related to the research and development of Ottoman herbal treatment methods in terms of the development of the tourism sector in Turkey.

Keywords: Ottoman Treatment Methods, Tourism Sector, Turkey Economy, Game Theory, Patent Model

¹ Kocaeli Üniversitesi, SBF, Kocaeli, Türkiye, fpehlivanoglu@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6930-0181

² Kocaeli Üniversitesi, SBF, Kocaeli, Türkiye, emin.yardimci@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2896-8342

³ Bağımsız Araştırımacı, İstanbul, Türkiye, umrangumus47300@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7538-6970

1. Giriş

Literatürde turizm sektörünün iktisadi kalkınma üzerindeki etkisi uzun bir süreden beri tartışılmaktadır. Her ne kadar bütün akademisyenler arasında tam bir mutabakat sağlanmasa da literatürde turizm sektörünün iktisadi kalkınmanın gerçekleştirilmesi açısından pozitif fayda sağladığına ilişkin güçlü bir görüş vardır. Bunun nedenlerinden biri, doğal ve beşeri destinasyonların tekel niteliği kazandırmasıdır. Turizmde başarının anahtarlarından biri destinasyonlardır. Destinasyonlar geniş bir yelpazede çeşitlilik gösterir; özellikle eğitim, sağlık, tarihi-kültürel ve iktisadi alanlardaki destinasyonlar öne çıkar. Büyük takımların maçları, kendine özgü giyim tarzları, zengin yemek kültürleri ve çeşitli doğal-beşeri kaynaklar, başlı başına turistik destinasyon potansiyeli taşır. (Carvache-Franco vd., 2023; Haq vd., 2024 & Wan vd., 2022). Lea (1988) uluslararası turizm şirketlerinin varlığından dolayı gelişmemiş ülkelerin turizm sektörünün gelişmesiyle kalkınamayacağını belirtmektedir. Hatta gelişmemiş ülkelerin turizm sektörünün geliştirilmesine ilişkin izledikleri politikaların gelişmiş ülke ekonomilerine bağımlı hale getirdiğini iddia etmektedir. Elbette uluslararası turizm şirketlerinin varlığı, gelişmemiş ülkelerin turizm sektörünün gelişmesini olumsuz etkileyebilir ancak destinasyonların işletmelere tekel niteliği kazandırmasından dolayı Lea (1988)' in belirttiği hipotez her zaman için geçerli değildir. Tekel niteliği kazandıran destinasyonlardan faydalanılarak turizm sektörünün geliştirilmesi, gelişmemiş ülkelerin kalkınmasında ciddi kazanımlar sağlayabilir. Bu noktadan hareketle turizm sektörünün gelişmesinin ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının azalmasında etkili olabileceğine dair çıkarımlarda da bulunulabilir. Bu çalışmanın temelinde yer alan varsayımlardan birisi, turizm sektörünün gelişmemiş ülkelerin iktisadi kalkınmasında büyük kazanımlar sağladığına ilişkindir.

Ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının bir sonucu olarak sağlık sektöründeki olanaklar, ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı, sağlık turizminin temel amacı niteliğini taşımaktadır. 2021 senesinde Kanada, Japonya, İngiltere, Fransa, ABD, Almanya ve Çek Cumhuriyeti, sağlık sektöründeki olanakların geliştirilmesiyle birer turizm destinasyonu haline gelen ülkelerdendirler. Bununla birlikte COVID-19 salgını, ülkeler arasındaki sağlık amaçlı turistik ziyaretleri olumsuz etkilediği söylenebilir. Turizm alanında yapılmış olan akademik çalışmaların belirgin bir kısmını sağlık turizminin talep-arz koşullarının ve sağlık turizminin öteki alt-turizm türleriyle olan etkileşiminin matematiksel

yöntemlerle (bilhassa oyun teorisi ile ekonometri) analiz edilmesinden temel alan çalışmalardan oluşmaktadır (Fotiadis vd., 2021; Lin vd., 2023 & Lwin vd., 2021). Bu arada COVID-19 salgınının turizm sektörü üzerindeki etkisinin incelenmesine odaklanan çalışmalar da literatürdeki yerlerini almaya başlamışlardır. (Akkemik ve Perlaky, 2023, Cui vd., 2021; Fotiadis vd., 2021). Sağlık turizm akademik literatüründe gelişim gösteren en belirgin alt-sağlık sektörü turizm dallarından birisi, dental turizmiyle ilgilidir (Badri ve Yarmohamadi, 2022; Akbar vd., 2022; Dwiastuti ve Ratih, 2024). Sağlık turizminin piyasa dengesini belirleyen faktörlerin incelenmesine ilişkin çalışmalara da literatürde sıklıkla rastlanmaktadır (Alfarhan vd., 2023; Novakivskyi vd., 2024; Boto-Garcia ve Baños, 2024). Sağlık turizminin geliştirilmesi açısından sağlık sektörünün kalkınmasında merkezi bir rol oynayan kurum ve kuruluşların faaliyetlerinin değerlendirilmesine ilişkin çalışmalar literatürde gün geçtikçe artmaktadır. Kurum çalışanlarının motivasyonunun incelenmesi, bu bağlamda büyük bir değere sahiptir (Almeida ve Ribeiro, 2024; Arachchi ve Kaluarachchi, 2019; Devi ve Singh, 2019). Sürdürülebilir turizm perspektifinden sağlık turizmini ele alan çalışmalar, kalkınma politikalarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar. (Okosodo ve Mohapatra, 2021; Kumar ve Rose, 2023).

İlaçların yan etkilerinin kanser vakalarının artış oranı üzerindeki etkisi (Gürçay, 2023; Morange, 2021; Sorucu, 2019), modern tıp biliminin alternatif çözüm üretilmesine ilişkin arayışlara girmesini sağlamaktadır. Bu çerçevede bitkilerden tedavi amacıyla yararlanma isteği, bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Aslında bitkilerden istifade etme düşüncesinin uzun tarihsel bir gelişim süreci vardır. Her ne kadar modern tıp biliminin gelişimi, bitkilerden tedavi amacıyla faydalanma seviyesini düşürse de son dönemde modern tıp biliminin kimyasal ilaç tedavisine alternatif çözüm üretilmesine ilişkin arayışlara girmesi, bitkilerden tedavi amacıyla faydalanma seviyesini ve bu yöndeki beklentileri artırmaktadır. Temelinde bitkisel tedavinin yer aldığı geleneksel tedavi, değişen toplumsal kültürel değerlere bağlı kuram, tecrübe ve inançlarla şekillenen enformasyonla yapılan bir yöntemdir. Geleneksel tedavi literatüründe "balla tedavi", mihenk taşı niteliğindedir. Bitki çeşitliliği, balın kalitesini ve dolayısıyla da tedavi sürecindeki etkinliğini doğrudan etkilemektedir. Geleneksel tedavide bitki çeşitliliği ve bu bitkilerden yarar sağlama bilgisi, büyük önem taşımaktadır. Bitkisel tedavi konusu, disiplinlerarası bir inceleme alanında yer almaktadır. Ziraat mühendisliği ve ekonomi disiplinlerinin kesişim alanında bulunan bu inceleme konusu (Bal gibi ürünler düşünüldüğünde

sisteme veterinerlik disiplini de katılmaktadır.), aynı zamanda deneme-yanılma metoduyla edinilen dolayısıyla da deneyime bağlı bilgilerden kaynağını alabilmektedir (Singh ve Pandey, 2019; Acharyya, 2020; Agarwal ve Vishwavidyalaya, 2023). Bu çalışmanın temel amacı, bitkisel tedavi alanındaki uluslararası rekabetin "Patent Modeli" adlı oyun teorik bir yaklaşımla incelenmesi ve bu bağlamda Osmanlı tıbbının potansiyelinin değerlendirilmesidir.

Bozağcı (2021), Osmanlı tıbbının, Osmanlı yemek kültürü üzerindeki etkisinin pozitif olduğunu ortaya koymaktadır. Osmanlı yemek kültürü, bol ve çeşitli baharatların kullanıldığı bir yemek kültürüdür. Bunun anlamı, bitkisel tedavi konusunda yüksek düzeyde uzmanlaşmış Osmanlı tıbbı ile Osmanlı yemek kültürü arasında yüksek düzeyde bir korelasyonun varlığıdır. Hatipoğlu (2014), Osmanlı yemek kültürünün Osmanlı turizm sektörü üzerindeki etkisinin pozitif olduğunu belirtmektedir. Bu noktadan hareketle Osmanlı Medeniyeti ile ilgili araştırmaların ne kadar kıymetli olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı yemek kültürü ve tıbbi bilgileri, Türkiye'nin iktisadi kalkınması açısından bir servet niteliğini taşımaktadır. Bunun iki temel nedeni vardır. Birincisi, sağlık sektörünün kalkınmasında Osmanlı tıbbı ciddi katkılar sağlayabilir. İkincisi, turizm sektörünün geliştirilmesi hususunda Osmanlı tıbbı ve yemek kültürü ile ilgili araştırmalar, anahtar rolünü oynayabilecek niteliğe sahiptir. Nitekim, uluslararası turizm rekabetinde mücadele edebilmek açısından Osmanlı Medeniyeti dikkate alınması gereken bir destinasyondur. Bunun nedeni, özellikle Avrupalı turistlerin Osmanlı Medeniyeti' ne ilişkin faaliyetlere öncelik vermeleridir. Bu durumdan istifade edilmesi için Osmanlı Medeniyeti ile ilgili araştırmaların hassas-detaylı bir şekilde gerçekleştirilmesi ve bu medeniyetin etkin bir şekilde tanıtılması gerekmektedir. Dolayısıyla da Osmanlı Medeniyeti' nin incelenmesine ilişkin akademik çalışmaların nitel olarak artırılması rasyoneldir. Bu alanda matematiksel modellerin (bilhassa oyun teorisi ve ekonometri disiplinlerinden faydalanılarak) oluşturulması, katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın oluşturulmasının temel amacı da bu yöndedir.

Osmanlı Devleti, turizm sektörünün geliştirilmesi açısından dikkat çeken niteliklere sahip durumdaydı. Birincisi, Osmanlı toprakları, dini, kültürel ve ticari açıdan yüksek düzeyde bir turizm potansiyeline sahipti. Dini açıdan büyük bir önceliğe sahip olan taşıyan Mekke, Medine ve Kudüs şehirlerinin Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde bulunması, turizm sektörü açısından hayati bir rol oynuyordu. İkincisi, doğayı koruma bilincinin gelişmişlik düzeyinin etkisiyle şekillenen giyim kuşam tarzı, yemek kültürü ile gelenek görenekler, Osmanlı

Devleti'ni turistlere ilgi çekici bir hale getirmiştir. Osmanlı toplumunun bilhassa hayvanların korunmasına ilişkin tutum ve davranışları, Avrupalı seyyahların dikkatini çekmiştir. Bunun en mühim göstergesi, Avrupalı seyyahların makaleleridir. Üçüncüsü, Osmanlı Devleti'nin uzun ömürlü olmasının bir avantajı olarak yaşayan bir tarih hazinesi şeklindeydi. Bu nedenlerden dolayı tarihsel gelişim süreci içerisinde Osmanlı Devleti'ne yüksek düzeyde Avrupalı seyyah kafilesi akın etmiştir. Dağılma sürecinde bulunan bir devletin kamu maliyesindeki yetersizliklerin de etkisiyle turizm sektörü daha kritik hale gelmektedir. Sultan II. Abdülhamid döneminde turizm sektörünün geliştirilmesine değer verilmiştir. Avrupalı seyyahların en çok izlemek istedikleri unsurlar, Cuma Selâmlığı ile Hazine-i Hümayun olmuştur. Her ne kadar zaman içerisinde bilinçsiz bazı turistlerin çevreyi kirletmesi gibi olumsuz bazı durumlar yaşansa da tedbirler alınarak turistlere bunun için imkân sağlanmıştır. Bu dönemde yabancı sermaye ile de olsa yüksek düzeyde yatırımlar gerçekleştirilerek İstanbul Taksim'de kurulan otellerle turistlere konaklama hizmeti sağlanmıştır. Bu yapı ve süreçte otellerin, lokantaların, eğlence merkezlerinin kayda değer bir kısmı, yatırımın artan getirisine rağmen milli sermayenin yetersiz olması nedeniyle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıyla kurulmuştur (Baytop, 2021; Tuğ, 2023; Işın, 2018).

Sosyal bilimlerin inceleme alanında yer edinen iki temel analiz yöntemi, ekonometri ile oyun teorisi disiplinleridir. Buna rağmen oyun teorisinin analiz için bir tarihsel veri setine gereksinim duymaması, sosyal yaşamın bütün alanlarında uygulanma şansı bulmasında etkili olmaktadır. Oyun teorik modeller, iki taraf arasındaki etkileşimin değerlendirilmesi amacıyla kurgulanan matematiksel modellerdir. Oyun teorisi analizinde belirli varsayımlar dahilinde matematiksel fonksiyonlarla analiz gerçekleştirilmektedir. Bu analiz yönteminin temelinde bulunan en can alıcı varsayımı, rasyonalite varsayımdır. Oyuncular, duygularını bir kenara bırakıp sadece akılla hareket etmektedirler. Aslında varsayım şeklinde duygular da analize dahil edilebilir. Ancak bu durum, rasyonalite varsayımını geçersiz kılmaz. Ayrıca matematik disiplininin istifade edilmesi, kesinlik ifade eden bulguların elde edilmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte oyun teorisi, hiçbir şekilde oyuncuların ne yapacaklarıyla ilgilenmez. Oyun teorisi yalnızca rasyonalite varsayımı altında optimal stratejileri belirlemektedir. Kısacası; oyun teorisi, oyuncuların yalnızca rasyonel davranışlar sergilemeleri koşulu altında ne yapacaklarını araştırmaktadır. Nitekim, somut yaşamda duygusal davranışlar sergileyen oyuncular, denge patikasındaki optimal stratejilerden sapma gösterebilmektedir (Tsodikovich vd., 2024; Tran ve

Rodriguez, 2024; Tran, 2024). Osmanlı toplumsal yapısının incelenmesinde oyun teorisinden yararlanılması, tarihi olayların daha etkin bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Yardımcı vd. (2023)'nin de belirttiği gibi oyun teorisi, tarihsel, stratejik, politik ve askeri olayların rasyonalite varsayımı altında incelenmesi için iktisat tarihi disiplinine kuramsal bir çerçeve sunmaktadır.

Bu çalışmada Osmanlı geleneksel tedavi yöntemlerinin Osmanlı turizm sektörü üzerindeki etkisinin oyun teorik araçlarla incelenmesi, temel amaç niteliğindedir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın bu bölümden sonraki kısımları, üç bölüm şeklinde sunulmaktadır. İlk bölüm, analiz için gerekli veriler ve analiz yöntemi ile ilgili detaylı bilgiler içermektedir. İkincisi, analiz bölümüdür. Üçüncü bölümde ise sonuç bölümü yer almaktadır. Bu çalışmanın literatüre katkısı, iki temel noktada belirginleşmektedir. İlki, Osmanlı geleneksel tedavi yöntemleri, Osmanlı yemek kültürü ve Osmanlı turizm sektörü arasındaki etkileşimin ilk kez oyun teorik modellenmesine ilişkin katkıdır. İkincisi, geleneksel tedavi yöntemleriyle ilgili literatüre sağlanan destekle ilgilidir. Bu alanda çalışmak isteyen akademisyenlere çeşitli tavsiyeler sunulabilir. Osmanlı geleneksel tedavi yöntemlerinin Osmanlı Dönemi'nde oluşan salgın hastalıklar üzerindeki etkisinin incelenmesi, literatüre zenginlik katacaktır. Osmanlı yemek kültürünün sürdürülebilir turizme sağlayacağı destek düzeyi bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca Osmanlı Ekonomisi'nde gastronomi turizmi ile sağlık turizmi arasındaki etkileşimin analiz edilmesi, literatüre esaslı faydalar sağlayacaktır. Bu hususlar, Türkiye Ekonomisi açısından da değerlendirilebilir.

2. Literatür Taraması

Geleneksel tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi ile uluslararası turizm sektörünün kalkındırılması açısından nasıl bir katkı sağlanabileceği, bu çalışmanın temel inceleme sorusudur. Bu alanla ilgili literatürde çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır.

Tablo 1: Literatür Taraması

ÇALIŞMA	ÖRNEKLEM	YÖNTEM	BULGULAR
KOPF VE HSU (2021)	-	WISCONSIN DELLS'İN TARİHSEL PERSPEKTİFİ TEMELİNDE OYUN TEORİSİ	Toprak etiğini benimseyen bölgelerin daha uzun vadeli faydalar sağlayan dengeye nasıl ulaşabileceğini göstermektedir. Bu fayda düzeyine geleneksel tedavi yöntemlerinin geliştirilmesinin turizm sektörü üzerindeki etkisiyle sağlanabilecek destek de dahildir. Nitekim bitkisel tedavi yöntemleri, ekolojik dengenin korunmasına ilişkin politikalar sonucu geliştirilebilir.
CHAKROBARTY VD. (2022)	-	TÜKETİM DEĞERLERİ PERSPEKTİFİ TEMELİNDE ANKET	İlk güvenin, Ayurveda ürünlerini satın alma niyetinin üzerindeki tüketim değerleri etkisini artırdığına dair bulgular elde etmektedir. Çalışma Ayurveda temelinde geleneksel tedavi yöntemlerinin turizm sektörü üzerindeki etkisinin incelenmesine ilişkin literatüre hayati katkılar sağlamaktadır.
KUMAR VE ROSE (2023)	KERALA HİNDİSTAN	ANKET	Ayurvedanın etkisiyle kerala'da turizm sektörünün gelişim gösterdiğini belirtmektedir. Bu nedenle doktorların itibarı deneyimi başta olmak üzere sağlık altyapısının geliştirilmesine ilişkin planların iktisadi kalkınma açısından mihenk taşı niteliğinde olduğunu söylemektedir.
ARACHCHI VE KALUARACHCHI (2019)	SRI LANKA	ANKET REGRESYON ANALİZİ	Hizmet kalitesinin iyileştirilmesine ilişkin politikaların Sri Lanka'da sürdürülebilir turizm açısından büyük bir önem taşıdığını belirtmektedir.
RIZVI VD. (2022)	-	TIP BİLİMİ YÖNTEMLERİ KURAMSAL	Geleneksel tedavi yöntemlerinin COVID-19 dahil olmak üzere çeşitli hastalıklara ve mikrobiyal enfeksiyonlara karşı mücadelede etkinlikleri değerlendirilmektedir.
KHANAL VE SHIMUZU (2019)	NEPAL	SWOT ANALİZİ ANKET	Sağlık turizmi geliştirme stratejisinin politika ile düzenleme, tanıtım ile markalaşma, sağlık ürünleri ile hizmetleri için kalite standartlarının tanıtılması ve sağlık turizmini geliştirme stratejilerinin başarılı bir şekilde uygulanması için kurumsal desteğin ehemmiyetini ortaya koymaktadır.
KHANAL VE KHANAL (2021)	KATMANDU NEPAL	ANKET	Kadınların, yaşlıların ve sağlık eğitimi ile internet erişimi olanağına sahip olan sosyal organizasyonla ilişkili olan ve yogayla ilgili eğitim alan kişilerin yoga yapma olasılığının daha yüksek olduğunu tespit etmektedir. Bu bulgu Nepal'e yönelik sağlık turizmi profilini etkilemektedir.

Literatürde anketlerden temel alan çalışmaların daha yoğun bir şekilde bulunduğu aşikârdır (Chakrobarty vd., 2022; Rizvi vd., 2022; Khanal ve Khanal, 2022; Khanal ve Shimuzu, 2019; Kumar ve Rose, 2023). Bu durumun en dikkat çekici nedeni, geleneksel tedavi yöntemlerinin uygulanmasıyla ilgili istatistiki verilerin belirgin bir kısmının anketlerden elde edilen verilerden oluşmasıdır. Çalışmanın inceleme alanıyla ilgili ekonometri modelleri, anketlerden elde edilen verilerle gerçekleştirilmektedir (Arachchi ve Kaluarachchi, 2019). İnceleme alanıyla ilgili SWOT Analizi 'nden temel alan çalışmalar da literatürdeki yerlerini almaya başlamışlardır (Khanal ve Shimuzu, 2019). Bu analiz yöntemi sayesinde ülkelerin geleneksel tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi açısından sahip oldukları avantajlar ve dezavantajlar ortaya konmaktadır. Ayrıca geleneksel tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi sürecinde ülkelerin güçlü ve zayıf nitelikleri de belirlenebilmektedir (Khanal ve Shimuzu, 2019). Oyun teorisi analizinin gerçekleştirilmesinde ekonometri disiplini gibi istatistiki verilere ihtiyaç duyulmaması, inceleme alanında bu analiz yönteminden etkili kazanımlar elde edilmesini sağlamaktadır (Kopf ve Hsu, 2022).

3. Veri ve Metodoloji

Bu çalışmanın temeli, geleneksel tedavi yöntemleriyle ilgili bilgiye ulaşılması amacıyla oluşan uluslararası rekabetin oyun teorik bir model olan "Patent Modeli" çerçevesinde analiz edilmesidir. Oyun teorisinin iktisat tarihine uygulanması düşüncesi üzerinde temel alan bu çalışma, alanında özgündür. Nitekim, Osmanlıların turizmin geliştirilmesi ve doğanın korunması konularında ilk kez oyun teorik analiz bu çalışmada gerçekleştirilmektedir. Bu durum da bu çalışmanın literatüre katkısının yüksek olacağının merkezi bir göstergesi niteliğindedir. Oyun teorisinin iktisat tarihine uygulanması, üç temel nedenden dolayı zorluk içermektedir. Birincisi, "geçmişin bilimi" olan tarih disiplininin kendi içsel dinamiklerinden kaynaklanan sorunlardır. Her şeyden önce, tarihsel olgu ve olaylar hakkında henüz detaylı bir şekilde bütün enfomasyona sahip olmadığımız için birtakım sorunlarla karşılaşılacağı aşikârdır. İkincisi, siyasi ideolojilerin devreye girmesiyle alakalı problemler de bu süreci zorlaştırmaktadır. Üçüncüsü, oyun teorisi araçlarının etkin kullanımıyla ilgili problemlerle ilgilidir. Bu noktada oyun teorisi analizinde matematik disiplininin yararlanılması nedeniyle oyun teorisi araçlarının etkin kullanılması için yüksek düzeyde matematik bilgisine ihtiyaç duyulacağı kesindir (Yardımcı vd., 2023).

Patent Modeli, esas olarak en az iki taraf arasındaki bir araştırma harcaması rekabeti ile bilgiye erkenden ulaşma mücadelesini temel almaktadır. Model, statik bir modeldir. Bunun anlamı, oyuncuların aynı anda rekabet içerisine girmeleri ve ardışık bir şekilde birbirlerinin hamlelerini gözlemleme şanslarının olmamasıdır. Oyuncular aynı anda ne kadar araştırma harcaması yapacaklarına karar vermekte ve bu harcamayı yapmaktadırlar. Modelin önemli bir varsayımı, oyuncuların geleceği önemsemeden harcama rekabetine girişmelerine ilişkindir. Bu durumda oyuncuların geleceğe ilişkin sabır maliyetlerini matematiksel olarak temsil eden iskonto oranları birbirlerine eşit ve sıfır (0) seviyesindedir. Bu varsayım sayesinde modelin tekrarlanan bir oyun teorik modele dönüşmesi engellenmektedir. Oyun tek bir sefer oynanmakta ve mükemmel Nash dengesi buna bağlı olarak oluşmaktadır. Tekrarlanan oyun teorik modellerin en merkezi özelliklerinden birisi, "cezalandırma stratejilerinin" analize dahil edilmesidir. Tekrarlanan oyun teorik modellerin denge patikaları, bu cezalandırma stratejilerine bağlı olarak şekillenmektedir. Bu çalışmanın üzerinde temel aldığı oyun teorik model, tek seferlik bir oyun olduğu için cezalandırma stratejileri analiz dışında kalmaktadır. Bununla birlikte model, tekrarlanan bir oyun teorik modele dönüştürülebilir. Ancak bu dönüştürme işlemi yapılırken özellikle de oyuncuların cezalandırma stratejilerinin ve geleceğe ilişkin sabır maliyetlerinin doğru bir şekilde (ve dolayısıyla da somut yaşamdaki gerçekliklerle uyuşan bir şekilde) belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca bu, farklı bir makalenin oluşturulması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu konuda çalışmak isteyen akademisyenlere bunun için tavsiyede bulunulabilir. Bu çalışmada stabil bir yapı içerisinde Osmanlı geleneksel tedavi yöntemlerinin uluslararası turizm rekabetine olan etkisi incelenmesi arzu edildiği için, modelin tek seferlik/statik bir yapı şeklinde kurgulanması daha anlamlı olacaktır. Aksi takdirde uluslararası turizm piyasasında oluşan konjonktürel dalgalanmaların dikkate alınması ve dolayısıyla da analizin belli bir dönemle kısıtlı hale getirilmesi gerekecektir ki dikkate alınmayan koşullar minimum seviyede tutulabilsin. Ayrıca böyle bir analiz için dönemler arasında benzer veya simetrik yapıların ve süreçlerin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu da bu çalışmanın temel vizyonu ve amaçlarıyla uyuşmamaktadır (Bartholomae ve Wiens, 2024; Bhattacharya ve Dugar, 2024; Gümüş vd., 2021).

Modelin kurgulanmasında, uluslararası turizm piyasasında yaşanan rekabet ile sağlık sektörünün bu rekabet üzerindeki etkisi, Osmanlı tıbbının tarihsel gelişim süreci ve Osmanlıların bitkilerden faydalanması hususları dikkate alınmaktadır. Bu amaçla Seçim,

(2018); Batğı, (2017); Gümüştam, (2021); Çakır ve Mankan, (2022) çalışmalarından destek alınmıştır.

4. Model ve Analiz

İki ülke bitkilerden faydalanma bilgisini elde etmek amacıyla bir rekabete girişmektedirler. Bu bilgi, kullanılan bitkileri ve bu bitkilerin kullanım şeklini turistlere ilgi oluşturabilmesi ve onların ülkeyi ziyaret etmelerini sağlamaları gerekmektedir. Bu bilgiyi ilk kullanan ülke, daha yüksek düzeyde fayda elde edecektir. Bu durum, ülkelerin yüksek düzeyde harcama yapmalarına neden olmaktadır. İki ülkenin eşanlı bir şekilde bitkilerden faydalanma bilgisini elde etmek için araştırma rekabetine girdikleri varsayılmaktadır.

İki ülke arasındaki araştırma rekabeti sürecinde ülkeler, geleceği önemsemedikleri için iskonto oranı sıfır düzeyindedir. Bu durum, çevresel faktörlerin dikkate alınmamasına yol açmaktadır. Dolayısıyla da sürdürülebilir turizm politikaları açısından, ülkeler rasyonel davranmamaktadır.

Birinci ülke, $Z_G \geq 0$ düzeyinde ve ikinci ülke $Z_H \geq 0$ düzeyinde harcama yaparak araştırma rekabetine girişmektedirler. Bitkilerden faydalanmaya ilişkin bilgiye $t(Z_y)$ zamanında sahip olacaktır. Harcama seviyesi arttıkça bilgiye daha erken ulaşılabilir. Her iki ülke, yaptığı harcama seviyesi kadar maliyete katlanacak ve bilgiye erken ulaşan ülke ekstra fayda elde edecektir. Bununla birlikte her iki ülke bilgiye ulaşacağı için bu bilginin sağlayacağı fayda düzeyini elde edebileceklerdir. Buna rağmen bilgiye erken ulaşan ülke ekstra fayda elde ederken geç ulaşan ülke maliyete katlanmak zorunda kalacaktır.

Gelişmiş ülkeler, gelişmemiş ülkelere nazaran daha yüksek maddi imkanlara sahip oldukları için bitkilerden faydalanma bilgisine erkenden sahip olmak için daha yüksek harcama yapacaktır. Gelişmiş ülkelerin yaptığı harcama seviyesi, bitkilerden faydalanma bilgisine erkenden sahip olmanın sağlayacağı fayda seviyesinden daha yüksek olduğu sürece daha çok gelişme imkânı bulacaktır. Bu durum, modernleşme kuramcılarının belirttiği gibi aynı gelişim yolunun takip edilmesi, ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının azalmasını sağlayacağına dair hipotezinin geçersiz olduğunu göstermektedir (Rostow, 1956).

T: Bitkilerden faydalanma bilgisine erken ulaşmanın sağlayacağı fayda seviyesi

B: Bitkilerden faydalanma bilgisinin sağlayacağı fayda seviyesi

Şekil 1: Birinci Ülkenin Fayda Fonksiyonu

$$u_G = \begin{cases} T + B - Z_G & \text{eğer } t(Z_G) < t(Z_y), y \neq G \\ B - T - Z_G & \text{eğer } t(Z_G) > t(Z_y), y \neq G \end{cases}$$

Şekil 2: İkinci Ülkenin Fayda Fonksiyonu

$$u_H = \begin{cases} T + B - Z_H & \text{eğer } t(Z_H) < t(Z_y), y \neq G \\ B - T - Z_H & \text{eğer } t(Z_H) > t(Z_y), y \neq G \end{cases}$$

Oyunun pür strateji Nash dengesi yoktur. Bir ülkenin harcama düzeyindeki değişiklik, denge seviyesinde yüksek düzeyde bir sapmaya neden olabilmektedir. İlk ülkenin $0 > Z_G \geq 2T$ seviyesinde harcama yapması durumunda ikinci ülke $Z_G > 2T$ seviyesinde harcama yapacaktır. İlk ülkenin $Z_G + e$ seviyesinde harcama yapması durumunda ikinci ülke harcama yapmayacaktır.

İlk ülkenin bitkilerden faydalanma bilgisine verdiği değerın kümülatif olasılık dağılım fonksiyonu $F_G(Z)$ ve ikinci ülkenin bitkilerden faydalanma bilgisine verdiği değerın kümülatif olasılık dağılım fonksiyonu $F_H(Z)$ şeklindedir. Karma strateji Nash dengesinde rassallaştırma yapılırken pür stratejiler arasında kayıtsız kalınmaktadır. İlk ülke, $[0, 2T]$ düzeyinde rassallaştırma yapıldığında pür stratejiler arasında kayıtsız kalmaktadır. Bu durumda birinci

ülkenin rassallaştırdığı bütün pür stratejilerden beklediği fayda düzeylerinin birbirine eşit olması zorunludur:

$$EU_G(0 > Z_G \geq 2T) = EU_G(Z_G = 0) \quad (1)$$

$$(B + T - Z_G)(F_H(Z_G)) = (B + T - Z_G)(1 - F_H(Z_G)) = B - T \quad (2)$$

$$BF_H(Z_G) + TF_H(Z_G) - Z_GF_H(Z_G) = B + T - Z_G - BF_H(Z_G) - TF_H(Z_G) + Z_GF_H(Z_G) \quad (3)$$

$$2TF_H(Z_G) = Z_G \quad (4)$$

$$F_H(Z_G) = \frac{Z_G}{2T} \quad (5)$$

Ayrıca ikinci ülke, $[0, 2T]$ düzeyinde rassallaştırma yapıldığında pür stratejiler arasında kayıtsız kalmaktadır. Bu durumda ikinci ülkenin rassallaştırdığı bütün pür stratejilerden beklediği fayda düzeylerinin birbirine eşit olması zorunludur:

$$EU_H(0 > Z_H \geq 2T) = EU_H(Z_H = 0) \quad (6)$$

$$(B + T - Z_H)(F_G(Z_H)) = (B + T - Z_H)(1 - F_G(Z_H)) = B - T \quad (7)$$

$$BF_G(Z_H) + TF_G(Z_H) - Z_HF_G(Z_H) = B + T - Z_H - BF_G(Z_H) - TF_G(Z_H) + Z_HF_G(Z_H) \quad (8)$$

$$2TF_G(Z_H) = Z_H \quad (9)$$

$$F_G(Z_H) = \frac{Z_H}{2T} \quad (10)$$

Denge, herhangi bir oyuncunun bitkilerden faydalanma bilgisine erkenden sahip olmaya verdiği değerin kümülatif olasılığının karşı oyuncunun harcama düzeyine ve bu bilgiye erken sahip olmanın sağlayacağı fayda seviyesine bağlı olduğunu göstermektedir. Gelişmemiş ülkelerin ekonomik imkanları göz önünde bulundurulursa harcama imkânlarının da sınırlı olacağı anlaşılmaktadır. Bu durumda gelişmiş ülkelerin bitkilerden faydalanma bilgisine erkenden sahip olmaya verdiği değerin kümülatif olasılığı gelişmemiş ülkelerinkinden daha düşük olacaktır. Oyunun karma strateji Nash dengesi, oyuncuların bitkilerden faydalanma bilgisine erkenden ulaşmak amacıyla yüksek düzeyde harcama yaptıklarına işaret etmektedir.

Bulgular, yüksek düzeyde stratejik bağımlılığın bulunduğunu göstermektedir. Bir oyuncunun bitkilerden faydalanma bilgisinden sağlayacağı fayda düzeyi ve bunun için göze aldığı harcama düzeyi, öteki oyuncunun bu bilgiye vereceği kümülatif olasılık değerini ve dolayısıyla da bu bilgiyi erkenden elde etmek için yapacağı harcama düzeyini belirlemektedir. Bu noktadan hareketle oyuncuların birbirlerine bağımlı oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca oyuncular arasındaki rekabet yalnızca bitkilerden faydalanma bilgisinin elde edilmesinde değil aynı zamanda bu bilginin uluslararası turizm rekabetinde avantaj elde edilecek duruma gelmesine kadarki sürecin tamamında yaşanmaktadır. Uluslararası turizm piyasasında oyuncular arasındaki etkileşim de tam anlamıyla bu şekildedir. Bütün ülkeler, turist çekmek için rekabet etmekte fakat turistlerin ilgisini en çok çeken ülkeler daha çok turist çekmektedirler. Burada kilit nokta, turistlerin ilgisini çekme hususunda belirginleşmektedir.

Bir ülke, uluslararası turizm piyasasında nasıl üstünlüğü ele geçirebilir? Nitekim, turizm sektörünün geliştirilmesinin gelişmemiş ülkelerin aleyhine olacağını iddia eden akademisyenler bile açıklamalarını buradaki üstünlüğün çokuluslu şirketlerin varlığından dolayı ele geçirilememesine bağlamaktadırlar (Lea, 1988). Bunun için öncelikle özgün olabilmek gerekmektedir. Her ülkenin içinde bulunduğu koşullar farklıdır. Bu koşulların etkin bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Her ülkenin kültürel mirasını oluşturan yemek kültürü, giyim kuşam, tarih ve dil gibi unsurlar, özgündür. Öncelikle bunlara sahip çıkılması ve geliştirilmesi gerekmektedir (Vasist ve Krishnan, 2024). Bununla birlikte her ülkenin içinde bulunduğu doğal ve beşeri koşullar da aynı değildir. Hâkimiyet altında bulunan toprakların verimli topraklar olması, iktisadi kalkınma açısından bir avantajdır. Bu topraklarda bitki ve hayvan çeşitlerinin fazla olması, ülkeye turist çekilmesi konusunda hayati katma değerler sağlamaktadır (Çağman, 2017; Guo, vd., 2024). Geleneksel tedavi yöntemlerinin gelişmişlik düzeyi, ülke topraklarında yetişen bitki çeşitliliği ile doğru orantılıdır. Bunun nedeni; geleneksel tedavinin deneme-yanılma metoduna bağlı olmasından dolayı yakın çevrede bulunan bitkilerin çeşitliliğinin, geleneksel tedavi yöntemlerinin öğrenilmesini kolaylaştırmasıdır. Bununla birlikte bitki çeşitliliği düzeyinin yüksek olması, geleneksel tedavi yöntemlerinde kullanılan temel ürünlerden birisi olan balın kalitesini doğrudan etkilemektedir. Elbette tedavi yöntemlerinin gelişmişlik düzeyi ise ülkeye turist çekilmesi konusunda faydalar sağlamaktadır. Sağlık turizminin temeli, birer sağlık destinasyonu haline gelen uluslararası hastanelerden ya da hastane personellerinden ve ülkeye özgü üretilen ilaçlardan veya uygulanan tedavi

yöntemlerinden faydalanma isteğine dayanmaktadır. Bu konuda dental turizmle ilgili yeni gelişmeler yaşanmaktadır (Akbar vd., 2022). Bununla birlikte sağlık amaçlı turistik ziyaretlerinin yönünü değiştiren bir faktör, son zamanlarda gündeme damgasını vurmaktadır. Modern tıp biliminin kimyasal ilaç kullanılması nedeniyle hastalıkların önlenmesinde ve tedavisinde yetersiz kalması, geleneksel tedavi yöntemlerine ilişkin ilgiyi artırmaktadır. Sağlık amaçlı turistik ziyaretler, son yirmi yıldan itibaren geleneksel tedavi yöntemlerinden faydalanma talebi doğrultusunda gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu durum da bitkilerden faydalanma bilgisinin önemini artırmaktadır (Devi ve Singh, 2019; Silalahi, 2017). Bu noktadan hareketle Osmanlı geleneksel tedavi yöntemlerinin Türkiye'nin turizm sektörünün geliştirilmesi açısından büyük önem taşıdığına dair sonuca ulaşılmaktadır.

Osmanlı toplumsal yaşamında doğanın korunması önceliklidir. Sevgi temelinde şekillenen doğa sevgisi, mancacılık ve sakalık gibi kimi meslek alanlarında da istihdam olanağı sağlıyordu. Avrupalı seyyahların makalelerinde, Osmanlı halkının doğanın korunmasına ilişkin hassasiyetleri dikkat çekicidir. Osmanlı halkının bu tutum ve davranışları, Osmanlı Devleti'ne ilgi duyulmasını sağlamış ve bu durum, 19. yüzyılda ülkenin Avrupalı seyyahların turist akınına uğramasında pozitif bir etken oluşturmuştur. Osmanlı halkı bir taraftan doğanın korunmasına özen gösterirken diğer taraftan da doğanın sürdürülebilirlik düzeyini olumsuz etkilemeden faydalanmaya çalışıyordu. Osmanlı geleneksel tedavi yöntemlerinin gelişmişlik seviyesi, bu çabaların bir ürünüydü. Nitekim, Osmanlı Devleti'nde yüksek kaliteli balın varlığı da bu çerçevede değerlendirilmesi gereken bir konudur. Osmanlılar, zengin bir yemek kültürüne sahip olmayı da doğanın korunmasına ve geliştirilmesine ilişkin çalışmalara borçluydu. Bunun göstergesi, Osmanlı yemek kültüründe kullanılan baharat çeşitliliğidir (Baytop, 2021; Seçim, 2018; Işın, 2018).

Osmanlı Devleti'nin turizm sektörünün geliştirilmesi açısından sahip olduğu faktörler, hayati bir önceliğe sahipti. Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu en kritik turistik destinasyon, kültürel yapısıdır. Osmanlı kültürü, özgün, gelişmiş ve ilgi çekici bir niteliğe sahiptir. 19. yüzyıldan itibaren özellikle de Avrupalı seyyahların bu kültürel faktörlere verdikleri değerin etkisiyle Osmanlı turizm sektörünün geliştirilmesinde etkili ilerlemeler kaydedilmiştir. Dağılma sürecinde olan bir ülkenin kamu maliyesindeki problemlerin çözümünde turizm sektörünün geliştirilmesiyle elde edilecek gelirin kıymeti büyüktür. Bu durumun farkında olan

Sultan II. Abdülhamid, turizm sektörünün geliştirilmesine ilişkin politikalara özel öncelik vermiştir. Turistik yerlerin güvenliğine ve temizliğine özen gösterilmiştir. Avrupalı seyyahların en çok izlemek istedikleri unsurlar, Cuma Selâmlığı ile Hazine-i Hümayun olmuştur. Güvenlik için gerekli şartlara uyulması koşuluyla turistlere bu konuda gerekli izin sağlanmıştır. Başta İstanbul'da Taksim'de olmak üzere yabancı sermaye yatırımlarıyla turistlere yönelik hizmet sunan oteller, lokantalar ve eğlence merkezleri kurulmuştur. Böylece Osmanlı turizm sektörünün geliştirilmesi ile Osmanlı maliyesine kayda değer kazanımlar sağlanmıştır (Hatipoğlu, 2014; Işın, 2018). Benzer yapı ve süreç, Türkiye Ekonomisi için de geçerlidir. Osmanlı kültürel değerlerinin araştırılması ve geliştirilmesi, Türkiye'nin turizm sektörünün kalkındırılması açısından değerlidir.

Osmanlı Devleti'nde doğanın korunmasına ve geliştirilmesine ilişkin izlenen politikalarla ilgili verilere Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde bulunan bazı tarihsel belgelerle ulaşılmaktadır. Bu konuda Osmanlı Devleti'ne yurtdışından gelen araştırmacılara bitkiler hakkında araştırma yapabilmeleri için destek sağlandığına dair tarihi belgelerin bulunduğu görülmektedir (Köse ve Kandemir, 2016). Bu belgelerden Osmanlı Devleti'ne Almanya'dan yüksek düzeyde araştırmacının geldiği anlaşılmaktadır. Bir ülkenin hâkimiyeti altında bulunan topraklarda bitkisel araştırmalar için izin vermesi, üç noktada ülkeye fayda sağlamaktadır. Birincisi, bir ülkedeki bitki potansiyelinin yüksek düzeyde olduğunu uluslararası arenada gösterebilmeyi sağlamaktadır. Bu durum, bir tür bitki çeşitliliğini tanııtma-pazarlama şeklinde düşünülebilir. Nitekim, bitkilerle ilgili uluslararası platformlara katılımı ile ilgili tarihi belgelerin de mevcut olduğu tespit edilmiştir. İkincisi, bilime destek sağlanacağı için ülkede halkın bilimin gelişmesine destek sağlamasına temel oluşturur. Toplumsal zihniyet olgusunun bilimsel gelişmeleri destekleyen bir nitelik kazanmasında etkili olur. Üçüncüsü, uluslararası bilimsel faaliyetlere katılımlar için teşvik-destek sağlamaktadır. Tarihsel gelişim süreci içerisinde bitkilerde görülen hastalıkların tedavisi için devletin maliyete katlandığına dair tarihi belgeler de mevcuttur. Bu tür politikalar, ülkenin bitki potansiyelinin yüksek olmasında doğrudan etkili olmaktadır. Saray bahçeleriyle ilgili sorunların çözülmesine ilişkin tarihi belgelere de rastlanmaktadır. Yurtdışından tohumu getirilen bazı bitkilerle ilgili veri toplanmasına ilişkin tarihi belgelerin varlığı, Osmanlıların bitki çeşitliliğine verdikleri değeri göstermektedir (Köse ve Kandemir, 2016).

Bir ülkenin bitkilerden faydalanmaya değer verdiğinin göstergelerinden birisi, bitkilerle ilgili araştırmaların gerçekleştirildiği uluslararası platformlardaki kredibilite düzeyidir. Bitki araştırmaları konusunda bir ülke yönetimine böyle bir platformun sağladığı teşekkürnameler, ülke itibarının artmasının yanında aynı zamanda uluslararası bilimsel faaliyetlerde söz konusu ülke yönetiminin dikkate alınmasını sağlamaktadır. Bu teşekkürnamelerin ülkeye yönelik turist hareketlerinin artmasında da yüksek düzeyde etkili olmaktadır. Bunun da iki temel nedeni vardır. Birincisi, bitkilerden faydalanma ve dolayısıyla da bitkisel tedavi konusunda ülkenin bir turistik destinasyon bölgesi haline gelmesinde bu teşekkürnamelerin oynadıkları rollerdir. İkincisi, ülkenin bilimsel faaliyetlere verilen destekle bilinmesi, araştırma ve geliştirme amaçlı turistik ziyaretlerinin ülkeye yönelmesinde oluşturduğu etkiyi ifade etmektedir. Osmanlı Devleti'nde bilimsel faaliyetlere verilen yüksek düzeydeki desteğin turizm sektörünün geliştirilmesi açısından belirgin faydalar sağladığı görülmektedir. İklim değişiminin hayvanlar ve bitkiler üzerindeki etkisinin incelenmesi amacı doğrultusunda 10 Mayıs 1854 tarihinde Isidore Geoffroy Saint-Hilaire tarafından Paris'te kurulan La-Société Zoologique d'Acclimatation'un 1859 senesinde Osmanlı padişahına sunduğu teşekkürname, bu çerçevede değerlendirilmesi gereken değerli bir gelişmedir (Ek: 1). Bu kurum, temel olarak Dünya'nın çeşitli yerlerine yerli olmayan hayvan ve bitki türlerinin getirilmesini teşvik eden ve bu türlerin yeni ortamlarına uyum sağlamalarını uman bir iklimlendirme topluluğudur.

5. Sonuç

Uluslararası turizm piyasası, yüksek düzeyde rekabet içeren bir etkileşim üzerinde temel almaktadır. İktisadi aktörlerin en ufak bir hareketi, denge fayda düzeyini yüksek düzeyde etkilemektedir. Modern tıp biliminin kimyasal ilaç kullanılması nedeniyle başta kanser hastalığı olmak üzere birçok hastalığın tedavisinde çaresiz kalması, geleneksel tedavi yöntemlerinin araştırılması ve geliştirilmesi ile turizm sektörünün geliştirilmesi açısından fayda elde edilebileceğine ilişkin inancı güçlendirmektedir. Bu çalışmanın temeli, Osmanlı geleneksel tedavi yöntemlerinin araştırılması ve geliştirilmesi ile Türkiye'nin turizm sektörünün kalkındırılması açısından nasıl bir fayda sağlanabileceğine ilişkin soruya cevap bulunması amacı doğrultusunda "Patent Modeli" vasıtasıyla analiz edilmesine dayanmaktadır. Bu çalışmada uluslararası turizm piyasası, Patent Modeli çerçevesinde ülkeler arasındaki etkileşim temelinde analiz edilmiştir. Uluslararası turizm piyasasında ülkeler arasında yüksek düzeyde

stratejik bağımlılık vardır. Modelin pür strateji Nash dengesi yoktur. Oyunun karma strateji Nash dengeleri, bu stratejik bağımlılığın ülkelerin turizm sektörünün geliştirilmesi amacıyla yüksek düzeyde harcama yaptıklarına işaret etmektedirler. Osmanlı tıp bilimi, kendine özgü ve dönemin koşullarına göre ilerlemiş düzeydeydi. Bilhassa Avrupalı turistlerin Osmanlı Medeniyetine duydukları yüksek ilgileri dikkate alındığında, Türkiye'nin iktisadi kalkınması açısından Osmanlı Medeniyetinin anahtar bir potansiyel taşıdığı anlaşılmaktadır. Osmanlı Medeniyetinin yemek kültürü ve geleneksel tedavi yöntemleri başta olmak üzere uluslararası turizm rekabetini etkileyebilecek potansiyele sahip olan kültürel unsurları bünyesinde barındırdığı aşikârdır. Bulgular, bu görüşü destekler niteliktedirler. Bu süreç ve yapı, Osmanlı Medeniyeti ile ilgili araştırmaların değerini gözler önüne sermektedir. Osmanlı Medeniyetinin incelenmesi amacıyla oyun teorisi analizinden temel alan çalışmalar, büyük bir değer taşımaktadırlar.

6. Kaynakça

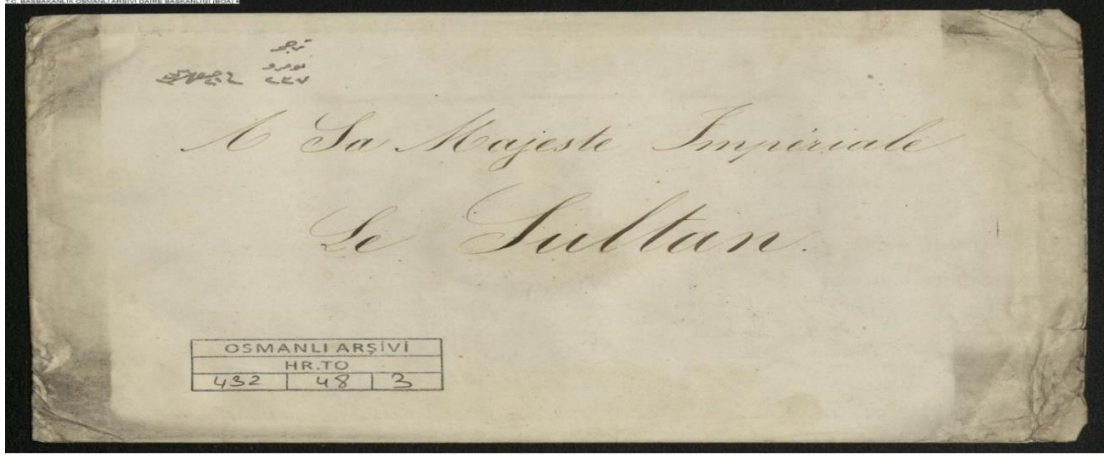
- Acharyya, A. A. 2020. “Prospect of Ayurveda System of Medicine in Recent CONVID-19 Pandemic in India”, *International Journal of Ayurveda and Traditional Medicine*, 2(2), 26-29.
- Agarwal, P., Vishwavidyalaya, D. S. 2023. “The Role and Importance of Ayurveda in Health Tourism in India”. *International Journal of Health Management and Tourism*, 8(3), 319-325.
- Akbar, F. H., Krishnan, V., Yusoh, M. P., Senin, M. S., İsmail, A. F., Abbas, M. S. (2022). “Dental Tourism in Bali Province”, *Indonesia. NeuroQuantology*, 20(1), 340-347.
- Akkemik, A., Perlaky, D. 2023. “Impact of COVID-19 on Tourism: Evidence from SAM Assessments of Hungary and Turkey”, *Advances in Hospitality and Tourism Research*, 11(1), 146-170.
- Alfarhan, U. F., Olya, H., Nusair, K. 2023. “How Do Prosperity and Aspiration Underlie Leisure Tourism Expenditure Patterns?”, *Tourism Economics*, 29(3), 842- 849.
- Almeida, I. C. S., Ribeiro, H.C. 2024. “Health Tourism and Alternative Medicine : A Study on the Offer and Profile of Establishments Nearby Two Hospitals in the City of Porto Alegre- Brazil”, *European Journal of Medicine and Natural Sciences*, 6(2), 54-59.
- Arachchi, D. E., Kaluarachchi, I. P. 2019. “Ayurveda Medical Tourism in Sri Lanka: Service Quality & Tourists' Satisfaction”. *Journal of Tourism Economics and Applied Research*, 3(1): 1-7.
- Badri, S. A., Yarmohamadi, N. 2022. “A Game Theory- Based for Dental Centers in a Competitive Market of Dental Tourism under Government Intervention”, *Journal of Applied Research on Industrial Engineering*, 9(1), 78-94.

- Bartholomae, F., Wiens, M. 2024. *Game Theory and Applications A Guide for Students and Researchers*. Wiesbaden: Springer.
- Batğı, Ö. 2017. “Seyahatnamelerde Osmanlı İnsanın Hastalıkları ve Tedavi Yöntemleri”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 169-182.
- Baytop, T. 2021. *Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Bhattacharya, H., Dugar, S. 2024. “Can Threats Improve Payoffs from Bargaining in Markets with Retaliations? Evidence from a field Experiment”, *Games and Economic Behaviors*, 148, 119-137.
- Boto-Garcia, D., Baños, J. F. P. 2024. “Preference Shifts During Health Shocks: Foreign Tourists' Expenditure- Elasticity Throughout the Pandemic”, *Journal of Travel Research*, 63(3), 642-658.
- Bozağcı, E. C. 2021. “Osmanlı Tıbbının Osmanlı Mutfağı Üzerindeki Etkisi”, *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 191-199.
- Carvache-Franco, M., Regalado-Pezúa, O., Sirkis, G., Carvache-Franco, O., Carvache-Franco, W. 2023. “Market Segmentation in Urban Tourism: A Study in Latin America”, *PLOS ONE*, 18(5), 1-15.
- Chakrobarty, D., Siddiki, M., Siddiki, A. 2022. “Can Initial Trust Boost Intention to Purchase Ayurveda Products? A Theory of Consumption Value (TCV) Perspective”, *International Journal of Consumer Studies*, 46(2), 2521-2541.
- Cui, R., Xin, S., Li, Z. 2021. “Interrogating and Redefining the Concept of Consumer Inertia”, *Journal of Consumer Behaviour*, 20(1), 21-31.
- Çağman, E. 2017. “Osmanlı Dönemi’nde Sağlık Turizmi: Kepekler Kaplıcası Örneği”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 87-104.
- Çakır, B., Mankan, E. 2022. “Osmanlı Döneminde Kullanılan Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Günümüzde Kullanımı Üzerine Bir Araştırma”, *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 142-156.
- Devi, G., Singh, A. 2019. “Ayurvedic Tourism in India: Challenges and Opportunities”, *Indian Journal of Tourism and Hospitality Management*, 12(1), 46-55.
- Dwiastuti, S. A. P., Ratih, I. A. D. K. 2024. “Dental Tourism as a Health Tourism Business Opportunity in Bali”, *International Journal of Allied Medical Sciences and Clinical Research*, 12(3), 405-410.
- Fotiadis, A., Polyzos, S., Huan, T. C. 2021. “The Good, the Bad and The Ugly on COVID-19 Tourism Recovery”, *Annals of Tourism Research*, 87, 1-10.
- Gümüş, Ü., Yardımcı, M. E., Koç, Ş. A. 2021. “Bir Oyun Teorisi Analizi: Yeniçeriler ve Tağşiş Uygulaması”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 35-42.
- Gümüştam, G. 2022. “Risâle-i Mu’alece’ye Göre On Altıncı Yüzyıl Osmanlı Tıbbında Bitkisel Tedavi Şekilleri ve Terminoloji”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 23(2), 261-290.

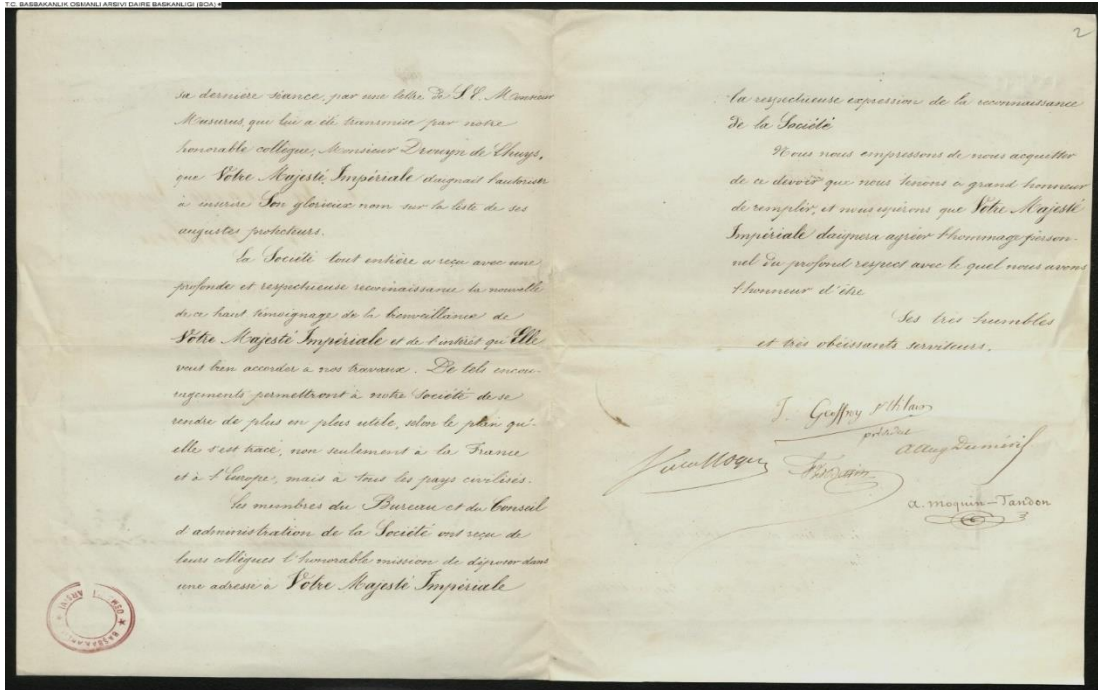
- Gürçay, M. 2023. "Effects of Viruses on Honeybee Colony Health". *Journal of BinBee-Apicultural and Natural Products* ,3(1): 7-16.
- Haq, M. D., Tseng, T. H., Cheng, H. L., Chiu, C. M., Kuo, Y. H. 2024. "This Country is Loveable: A Model of Destination Brand Love Considering Consumption Authenticity and Social Experience", *Journal of Destination Marketing and Management*, 32,100878
- Hatipoğlu, A. 2014. Osmanlı Saray Mutfağının Gastronomi Turizmi Çerçevesinde İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işın, P. M. 2018. Bountiful Empire: A History of Ottoman Cuisine. London: Reaction Books.
- Khanal, H., Khanal, U. 2021. "Benefits, Barriers and Determinants of Practicing Yoga: A Cross Sectional Study from Kathmandu, Nepal", *Journal of Ayurveda and Integrative Medicine*, 12(1), 102-106.
- Khanal, B. P., Shimuzu, T. 2019. "Strategies For Development of Yoga, Ayurveda and Meditation-Based Health Tourism in Nepal: Using SWOT Analysis", *Journal of Tourism & Adventure*, 2(1), 85-107.
- Kumar, A. V. A., Rose, G. J. 2023. "Rethinking Ayurvedic Tourism in Kerala: A Futuristic Stance", *Educational Administration: Theory and Practice*, 29(4), 3722-3728.
- Kopf, D. A., Hsu, M. K. 2021. "Game Theory, Tourism and Land Ethics", *Sustainability*, MDPI, 13(15):1-13.
- Köse, M., Kandemir, A. 2016. "Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde botanik üzerine belgeler (1797-1926)". *Bağbahçe Bilim Dergisi*, 3(3), 25-59.
- Lea, J. 1988. *Tourism and Development in the Third World*. London and New York: Routledge.
- Lin, W. C., Wu, C. K., Le, T. K. T., Nguyen, N. A. 2023. "Assessment of Vietnam Tourism Recovery Strategies After COVID-19 Using Multi- Criteria Decision Making Approach", *Sustainability*, 15(3), 1-22.
- Lwin, H. N. N., Punnakitikashem, P., Thananusak, T. 2021. "The Level and Determinants of International Patient Satisfaction with Dental Tourism in Bangkok, Thailand", *Cogent Bussiness & Management*, 8(1): 1-16.
- Morange, M. 2021. *A History of Biology*. New Jersey: Princeton University Press.
- Novakivskyi, I., Kulyniak, I., Dziurakh, Y., Ohinok, S., Ukrainets, L. 2024. "Modelling the Tourism Market Behavior Based on Discrete Equilibrium Models (Supply- Price-Demand)", *Economics Innovative and Economics Research Journal*, 12(3), 33-53.
- Okosodo, F., Mohapatra, S. P. 2021. "Tourism Potential of Plants Species Used for the Treatment of Malaria and Typhoid Fever in Omo Forest Reserve Southwest Nigeria", *Journal of Tourism & Hospitality Education*, 11, 64-92.
- Rizvi, S. A. A., Einstein, G. P., Tulp, O. L., Sainvil, F., Branly, R. 2022. "Introduction to Traditional Medicine and Their Role in Prevention and Treatment of Emerging and Re-Emerging Diseases", *Biomolecules*, 12,1-29.

- Rostow, W. W. 1956. "The Take of Into Self-Sustaining Growth", *The Economic Journal*, 66(261), 25-48.
- Seçim, Y. 2018. "Evaluation of Seljuk and Ottoman Cuisine in terms of Gastronomy", *Journal of Tourism Theory and Research*, 4(2), 122-132.
- Silalahi, M. 2017. "Studi Etnomedisin di Indonesia dan Pendekatan Penelitiannya", *Jurnal Dinamika Pendidikan*, 9(3), 117-124.
- Singh, A. K., Pandey, R. 2019. "Ayurvedic Tourism in India: An Empirical Investigation", *Journal of Tourism and Cultural Change*, 17(5), 543-557.
- Sorucu, A. 2019. "Bee Product and Apitherapy", *Bulletin of Veterinary Pharmacology and Toxicology Association*, 10(1), 1-15
- Tran, X. 2024. "Using Slutsky Equation to Find the Hotel Growth Model in the Destination Life Cycle: An Empirical Study in Myrtle Beach", *International Hospitality Review*, 38(2), 205-220.
- Tran, X., Rodriguez, A. 2024. "Using Game Theory and Price Elasticity in Tourism in the U.S.", *Journal of Marketing Development and Competitiveness*, 18(2), 60-66.
- Tsodikovich, Y., Venel, X., Zseleva, A. 2024. "Folk Theorems in Repeated Games with Switching Costs", *Games and Economic Behaviors*, 146, 137-159.
- TC. Osmanlı Cumhurbaşkanlığı Arşivi 1859. Bir iklimin hayvanat ve nebatatın diğer bir iklime nakli halinde oluşacak duruma dair Paris'te mevcut olan cemiyet tarafından padişaha takdim edilen teşekkürname, HRT. TO, 00432.0048.003, 1-2.
- Tuğ, R. 2023. *Hekimbaşı Hayatizade Mehmet Emin Efendi Döneminde Osmanlı Sarayında Uygulanan İlaç Terkipleri*. Ankara: TÜBA Yayınları.
- Vasist, P. N., Krishnan, S. 2024. "Country Branding in Post-Truth Era: A Configural Narrative", *Journal of Destination Marketing and Management*, 32(2), 100854.
- Wan, Y. K. P., Li, X., Lau, V. M. C., Dioko, L. D. 2022. "Destination Governance in Times of Crisis and the Role of Public Private Partnerships in Tourism Recovery from COVID-19: The Case of Macao", *Journal of Hospital Tourism Management*, 51, 218-228.
- Yardımcı, M. E., Gümüş, Ü., Yasa, B. D. 2023. "İltizam Sisteminin Sürdürülebilirlik Düzeyinin Tekrarlanan Bir Oyun Teorik Model Çerçevesinde Değerlendirilmesi". *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 727-741.

Ek-1: Türkiye Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi: Bir iklimin hayvanat ve nebatatın diğer bir iklime nakli halinde oluşacak duruma dair Paris'te mevcut olan cemiyet tarafından padişaha takdim edilen teşekkürname, Tarih: 18/08/1859, No: 432-48-3, sf. 1-2.

HR.TO.00432.00048.003

HR.TO.00432.00048.002